

- професійного впливу на учнів;
- здійснення аналізу, оцінки, контролю діяльності;
- реалізації своєї світоглядної позиції через адекватні їй технології;
- проведення дослідної діяльності та ін.

Висновки... Отже, тільки комплексне опанування всіх цих знань, вмінь та навичок обумовлюють високий рівень фахової підготовки при формуванні практично-діяльній компетентності й дозволяють виявити ступінь наближення студентів музично-педагогічних спеціальностей до високого рівня професіоналізму. Таким чином, фахова підготовка студентів музично-педагогічних спеціальностей повинна включати в себе виконання як педагогічних завдань (мета, режисура, способи активізації сприйняття школярів), так і специфічних музично-виконавських завдань (стильова відповідність, музична грамотність, технічна досконалість тощо). Тільки такий інтегрований рівень свідчить про наявність практично-діяльній компетентності, основи якої студенти музично-педагогічних спеціальностей отримують у процесі фахової підготовки.

Перспективним напрямком подальшої роботи вважаємо більш детальне теоретичне обґрунтування важливості фахової підготовки при формуванні практично-діяльній компетентності у студентів музично-педагогічних спеціальностей, тому що саме зараз, на сучасному етапі реформування освіти в Україні, ця проблема набуває особливої актуальності

Література

1. Закон України "Про освіту" // www.rada.gov.ua.
2. Левитан К.М. Личность педагога: становление и развитие. – Саратов, 1991. – 254 с.
3. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения: Учеб. пособие. – М.: Академия, 2004. – 304 с.
4. Педагогічний словник / За ред. дійсного члена АПН України Ярмаченка М.Д. – К.: ПЕД. ДУМКА, 2001. – 516 с.
5. Михайличенко О.В. Основи загальної та музичної педагогіки: теорія та історія: Навч. посібник для студ. музичних спец. – Суми: Вид-во «Наука», 2004. – 210 с.
6. Дряпіка В.І. Аксиологічний аспект професійної підготовки майбутніх педагогів-музикантів // Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка. – №7 (63). – Луганськ: Вид-во ЛНПУ, 2003. – С.54-58.
7. Гершунский Б.С. Философия образования. Для XXI века (в поисках практико-ориентированных образовательных концепций). – М.: Совершенство, 1998. – 608 с.

Анотація

У статті розглядається сутність і важливість змісту виробничих функцій фахової підготовки при формуванні практично-діяльній компетентності у студентів музично-педагогічних спеціальностей.

Аннотация

В статье рассматривается сущность и важность содержания производственных функций специальной подготовки при формировании практично-деятельной компетентности у студентов музыкально-педагогических специальностей.

Подано до редакції 06.03.2008.

© 2008

Колбіна Л.А.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ЗАСІБ ЇХ ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Згідно Національній доктрині головна мета української освіти – створення умов для особистісного розвитку і творчої самореалізації кожного громадянина України. Особливим аспектом проблеми є особистісний і творчий розвиток майбутнього вчителя, особистість якого суттєво впливає на формування підростаючого покоління. В умовах сьогодення особливу увагу привертає проблема формування соціально-ціннісних орієнтацій школярів, що розпочинається ще в молодшому шкільному віці вчителями початкової школи. Для здійснення цієї копіткої роботи вчитель початкової школи повинен бути підготовленим і мати свою власну систему соціально-ціннісних орієнтацій. Цілком слушно, що ці орієнтації вчителя починають розвиватися ще у процесі набуття ним професійної освіти, саме у цей період відбувається і оволодіння відповідним понятійним апаратом.

Професійна підготовка вчителів як самостійний феномен зі своїми специфічними характеристиками і особливостями базується на певній системі цінностей. Їх зв'язок із буттям здійснюється завдяки культурі, вихованню. У базових цінностях в процесі виховання, на думку багатьох дослідників, значною мірою позначаються суспільні уявлення про дитину, що змінювались і еволюціонували. Л. Пуховська також доводить, що відповідно змінювалося суспільне розуміння функцій вчителя-носія і виразника тих цінностей, що лежать в основі суспільного життя [5]. Якщо виховання й освіту можна розглядати як фактор, що пов'язує суспільство із індивідом, включаючи його у систему суспільних відносин, то вчителів в цьому контексті постійно відводилася роль своєрідного інструменту передачі суспільних цінностей, посередника між суспільством і дитиною.

У процесі цілеспрямованої педагогічної діяльності вчителю завжди потрібно було навчати, розвивати й виховувати дитину. Саме ці функції зумовлюють триєдину мету професійної підготовки вчителя: забезпечення підготовленості майбутнього педагога до включення у практичний процес передачі знань найкращого, що нагромаджено суспільством; підготовку вчителя до сприяння розвитку дитини, зростанню її власних сил, розкриттю внутрішніх потенцій; підготовку майбутнього педагога до здійснення виховного впливу на дитину – забезпечення її інтеграції у систему соціальних вимог і цінностей [5, с. 8-9]

У наш час ця мета доповнюється і змінюється. Слід зауважити, що саме зараз найбільше похитнулися основи підготовки вчителів до виконання їх виховної функції у суспільстві. Це пов'язано із стрімкими змінами у житті суспільства, трансформацією старих і появою нових цінностей, розвитком нових суспільних явищ, феноменів.

Тому можна стверджувати, що формування соціально-ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів неможливе без засвоєння досвіду світової педагогічної культури, залучення до класичної гуманної педагогічної спадщини. Це вказує на те, що головним принципом розвитку освіти стає культурологічний підхід, який орієнтує систему освіти на діалог з культурою людини як її творця, спроможної до культурного саморозвитку.

Аналіз наукової літератури показує, що суспільство усвідомило необхідність підготовки випускника педагогічного ВНЗ із високим рівнем педагогічної культури та багатим духовним світом. Формування соціально-ціннісних орієнтацій студентів є одним із важливіших засобів вирішення цієї задачі. Отже, одним із завдань нашого дослідження було визначити особливості підготовки вчителів до формування соціально-ціннісних орієнтацій у дітей молодшого шкільного віку.

Сучасний етап розвитку педагогічної освіти характеризується зростанням пріоритету людського фактора, посиленням уваги до особистості. У зв'язку з цим культурологічна спрямованість навчально-виховної роботи ВНЗ передбачає створення комплексу ефективних педагогічних умов, які покликані забезпечувати формування соціальної позиції майбутнього вчителя [3, с. 24].

Соціальна позиція педагога виростає з тієї системи поглядів, переконань і ціннісних орієнтацій, які були сформовані ще за часів навчання його у загальноосвітній школі. У процесі професійної підготовки на базі цих переконань і ціннісних орієнтацій формується мотиваційно-ціннісне становлення до педагогічної професії, цілей і засобів педагогічної діяльності. Мотиваційно-ціннісне відношення до педагогічної діяльності у найширшому розумінні виражається у спрямованості, яка складає ядро особистості вчителя і виявляється в його позиції щодо діяльності. Слід зазначити, що формування соціальної позиції і ціннісних орієнтацій студентів відбувається тільки у діяльності, а саме: навчанні, спілкуванні, праці, грі та ін., оскільки вона пов'язана з усією системою відносин, до котрої залучається людина.

Крім соціальної позиції формується і розвивається ціннісний світ студента як складова його духовного світу. Духовний світ студента, його ціннісні орієнтації, інтереси й мотиви – це та першооснова, яка протягом усього його наступного життя визначає інтелект, раціональне осмислення навколишньої дійсності, професійну спрямованість, керує кожною дією, моральним і професійним самовизначенням [3, с. 24], що в майбутньому визначатиме його позицію як професіонала у педагогічній діяльності.

Ряд науковців (В. Сластьонін, О. Мішин, І. Ісаєв, Є. Шиянов та ін.) зазначають позицію педагога – систему тих інтелектуальних, вольових і емоційно-оцінних відношень до світу, педагогічної дійсності, які зокрема є джерелом його активності. Ця позиція визначається, з одного боку, тими вимогами, які пред'являє та надає їй суспільство, а з іншого боку, на неї діють внутрішні особистісні джерела активності – потяги, переживання, мотиви та цілі педагога, його ціннісні орієнтації, світогляди, ідеали [6, с. 32]. Як вважають науковці, саме в особистості педагога проявляється характер соціальної орієнтації, професійна поведінка й діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Питання сутності соціально-ціннісних орієнтацій підростаючого покоління, ставлення до них людини знайшли відображення у працях багатьох учених: проблема виховання особистості: особистісно-орієнтованого підходу є дослідженням (І. Беха), формуванням творчої особистості вчителя займалася (Н. Кічук), формуванню і розвитку професійної усталеності вчителя було плідним дослідженням докторської дисертації (З. Курлянд), педагогічну аксіологію досліджували (В. Сластьонін, Г. Чижакова), професійно-педагогічну підготовку вчителя початкових класів досліджено (Л. Хомич) [1; 2; 4; 6; 7] та ін.

Вітчизняні і зарубіжні науковці неодноразово зверталися до даної проблеми, але багаж ідей і конкретних рішень повноцінно не враховувався стосовно підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів.

Формулювання цілей статті... Метою даної статті є висвітлення результатів та аналізу дослідно-експериментальної роботи щодо підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів, що були отримані нами в результаті розробки та впровадження моделі підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів.

Виклад основного матеріалу дослідження... Процес формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів майбутніми учителями початкової школи здійснювався нами шляхом реалізації запропонованої нами моделі підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів.

Означена модель була розроблена для того, щоб представити в наочному вигляді сам процес підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів з виокремленням і аналізом найбільш значущих складових. Теоретичний аналіз дав змогу стверджувати, що така робота неможлива без створення відповідних педагогічних умов, де кожна педагогічна умова формує визначений компонент соціально-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів на основі структури соціально-ціннісних орієнтацій, а також ураховує модульний характер навчального процесу ВНЗ.

Модель має таку структуру: мета – підготувати майбутніх учителів початкової школи до формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів, компоненти соціально-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів, педагогічні умови, що сприяють цій підготовці, структура соціально-ціннісних орієнтацій, спецкурс в межах якого здійснювалася експериментальна робота. Зрозуміло, що відповідний результатом буде підготовленість майбутніх учителів початкової школи до формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів, що досягається за рахунок визначених нами педагогічних умов: забезпечення домінування соціально-ціннісного мотиву у структурі мотиваційно-настановчої педагогічної діяльності; обізнаність студентів щодо особливостей формування соціально-ціннісних орієнтацій у дітей молодшого шкільного віку; емоційна насиченість навчально-виховної роботи, спрямованої на опанування майбутніми вчителями початкових класів умінь і навичок щодо формування соціально-ціннісних орієнтацій у дітей молодшого шкільного віку; залучення студентів до діяльності з оцінювання та самооцінювання власної підготовки щодо формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів.

Ці умови в свою чергу сприяють досягненню більш високих рівнів сформованості компонентів соціально-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів початкової школи: мотиваційно-настановчого, змістовного, операційно-рефлексивного та оцінного.

Також модель ураховує включення студентів до практичної діяльності під час соціально-педагогічної практики.

Для реалізації експериментальної моделі вищезазначеної підготовки було розроблено спецкурс "Основи формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів майбутніми учителями початкової школи" в межах курсу "Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України".

Цей спецкурс було розроблено згідно вимогам кредитно-трансферної системи, метою змістових модулів було оволодіння відповідними знаннями з боку студентів, а саме: ознайомити майбутніх учителів з поняттям соціально-ціннісних орієнтацій, конкретизувати особливості молодшого шкільного віку щодо формування соціально-ціннісних орієнтацій, з'ясувати сутність та структуру соціально-ціннісних орієнтацій учителів початкової школи, розкрити характеристику соціально-ціннісних орієнтацій учителів початкової школи за компонентами: мотиваційно-настановчий, змістовий, операційно-рефлексивний та оцінний.

Крім того завданнями змістових модулів було формування у студентів відповідних умінь і навичок: сформувати вміння діагностувати соціально-ціннісні орієнтації молодших школярів, мати навички самодіагностування розвитку соціально-ціннісних орієнтацій учителів початкової школи як за батареєю тестів, так і за запропонованою експериментальною методикою, вміти визначати і аналізувати рівні сформованості соціально-ціннісних орієнтацій у дітей та корегувати їх з боку позитивної динаміки формування, вміти розробляти і проводити заняття за обраним напрямом (тренінги, методики, ігри та ін.) з метою формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів.

Дані діагностик прикінцевого етапу нашого дослідження дали змогу констатувати відповідні зміни у рівнях підготовленості студентів до формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів.

Наочно позитивну динаміку підготовленості майбутніх учителів початкової школи до формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів за контрольною групою можна простежити на рис.1.

Цей графік, наочно свідчить, що показники рівнів підготовленості майбутніх учителів початкової школи до формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів контрольної групи на початку експерименту і після формувального експерименту в принципі суттєво не відрізняються.

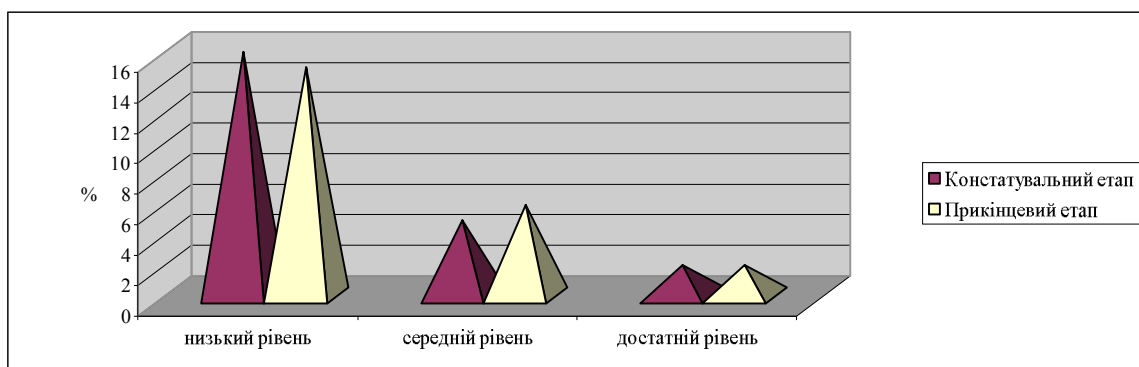

Рис. 1. Динаміка формування підготовленості майбутніх учителів початкової школи до формування соціально-ціннісних орієнтацій у контрольних групах

Наочно динаміку рівнів підготовленості майбутніх учителів початкової школи до формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів у експериментальних групах подано на рис.2.

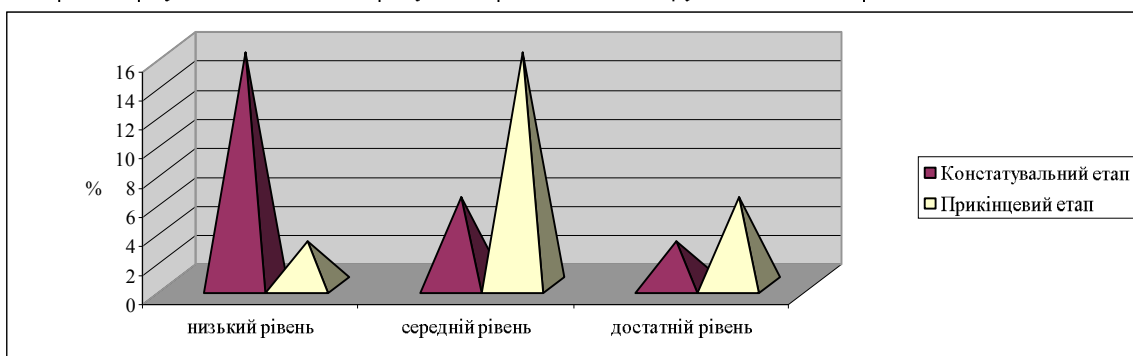

Рис. 2. Динаміка підготовленості майбутніх учителів початкової школи до формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів у (ЕГ)

Графік наочно свідчить, що показники рівнів підготовленості майбутніх учителів початкової школи до формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів в експериментальних групах на початку експерименту і після формувального експерименту суттєво відрізняються. На нашу думку, це пов'язано з цілеспрямованою роботою щодо такої підготовки в межах розробленого нами спецкурсу.

Наведені дані свідчать про значне підвищення рівнів підготовленості майбутніх учителів початкової школи експериментальних груп до формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів. Зрушення в бік більш високих рівнів може бути пояснене проведеною експериментальною роботою.

Більш ґрунтовно ці висновки підтверджуються порівнянням рівнів підготовленості майбутніх учителів до формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів у ЕГ та КГ на різних етапах експериментальної роботи (див. табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика підготовленості майбутніх учителів початкової школи до формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів

Групи респондентів	Рівні підготовленості		Середній		Достатній	
	Низький					
	абс	%	абс	%	абс	%
КГ на констатувальному етапі	16	68	5	23	2	9
КГ на прикінцевому етапі	15	64	6	25	2	11
ЕГ на констатувальному етапі	16	64	6	25	3	11
ЕГ на прикінцевому етапі	3	11	16	64	6	25

Дані таблиці 1 свідчать, що на початку експерименту на *низькому рівні* підготовленості майбутніх учителів початкової школи до формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів студентів 3 курсу було виявлено в контрольній групі 68% студентів та експериментальних – 64% студентів; на прикінцевому етапі в експериментальній групі студентів 3-х курсів з низьким рівнем зазначеної підготовленості діагностовано – 11% студенти, тоді, як у контрольній групі 64 % студентів.

На *середньому рівні* підготовленості майбутніх учителів початкової школи до формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів студентів 3 курсу на початку експерименту в контрольній групі було виявлено 23% студентів та в експериментальній – 25% студентів; на прикінцевому етапі в контрольній групі із середнім рівнем зазначеної підготовленості 25% студентів, тоді як в експериментальній групі 64% студентів.

На *достатньому рівні* підготовленості майбутніх учителів початкової школи до формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів на початку експерименту в контрольній групі 3-го курсу було виявлено 9% особи та в експериментальній – 11% студенти. Однак на прикінцевому етапі це відношення значно змінилося, було діагностовано 11% студенти в контрольній групі та 25% осіб в експериментальній.

З метою перевірки ефективності проведеної нами роботи було обчислено критерій Фішера для вибірок 3-го та 5-го курсів ЕГ та КГ. Нами було проведено порівняльний аналіз рівнів сформованості підготовленості майбутніх учителів початкової школи до формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів на початок і кінець експерименту. Порівняння даних за критерієм Фішера свідчать про те, що позитивні зміни в ЕГ є статистично значущими, натомість зміни, що відбулися в ЕГ не є статистично значущими.

Результати підсумкової діагностики, проведеної за шкалою оцінки рівнів підготовленості майбутніх учителів початкової школи до формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів свідчать про достатньо високий рівень сформованості зазначеної підготовленості у студентів ЕГ внаслідок експериментально апробованих заходів, що підтверджує ефективність проведеної нами роботи.

Висновки... Аналіз отриманих результатів, внаслідок проведеної експериментальної роботи підтверджує правомірність висунутої гіпотези дослідження, а саме: підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів буде ефективною, якщо впровадити експериментальну модель цієї підготовки, що передбачає реалізацію таких педагогічних умов: забезпечення домінування соціально-ціннісного мотиву у структурі мотиваційно-настановчої педагогічної діяльності; обізнаність студентів щодо особливостей формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів; емоційна насиченість навчально-виховної роботи, спрямованої на опанування майбутніми вчителями початкової школи умінь і навичок щодо формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів; залучення студентів до діяльності з оцінювання та само оцінювання власної підготовки щодо формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку ми вбачаємо в підготовці майбутніх учителів різного фаху до формування соціально-ціннісних орієнтацій у підлітковому та юнацькому віці.

Література

1. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: Наук видання . К.: Либідь, 2003.
2. Кічук Н.В. Формування творчої особистості вчителя: Монографія. – К.: Вища шк., 1994 – 156 с.
3. Кузнецова О. Дослідження ціннісних орієнтацій студентів педагогічних вищих навчальних закладів // Початкова школа. – 2003. - № 9. – С. 24-26.
4. Курлянд З.Н. Професійна усталеність вчителя – основа його педагогічної майстерності: Учбовий посібник / Одес. Держ. Педагог. ін-т. – Одеса: Б.и., 1995. – 160с.
5. Пуховська Л.П. Професійна підготовка вчителів у Західній Європі: спільності і розбіжності: Монографія. К.: Вища шк., 1997. – 180с.
6. Сластенин В.А., Чижаква Г.И. Введение в педагогическую аксиологию: Учебное пособие для студентов ВУЗов. – М.: Академия, 2003. – 192с.
7. Хомич Л. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів. К.: "Магістр – S", 1998. – 200с.

Анотація

В статті висвітлюються результати та аналіз дослідно-експериментальної роботи щодо підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів.

Аннотация

В статье освещаются результаты и анализ опытно-экспериментальной работы относительно подготовки будущих учителей начальной школы к формированию социально-ценностных ориентаций у младших школьников.

Подано до редакції 26.02.2008.